

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI  
FAKULTA PEDAGOGICKÁ  
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

## **DVĚ RADY MLADÝM KRÁLŮM**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Magda Hanáková**

*Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání*

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Novotný

**Plzeň 2018**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 21. června 2018

.....

vlastnoruční podpis

**Poděkování:**

Mé poděkování patří Mgr. Jiřímu Novotnému za cenné odborné rady, věcné připomínky, ochotu a čas, který této práci věnoval.

**ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE**  
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Magda HANÁKOVÁ**  
Osobní číslo: **P15B0194P**  
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Český jazyk se zaměřením na vzdělávání**  
Název tématu: **Dvě rady mladým králům**  
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

**Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :**

1. Studium primárních textů Nová Rada Smila Flašky z Pardubic, Rada zvířat Jana Dubravia.
2. Konkrétní podoby alegorie, role ironie.
3. Aktualizační postupy na pozadí historické reality (Václav a Ludvík).
4. Sumarizace poznatků s odpovídajícím závěrem a hodnocením; možné využití poznatků v pedagogické praxi.



Rozsah grafických prací: **není stanoven**

Rozsah kvalifikační práce: **30 normostran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

**Odpovídající hesla v Lexikonu české literatury: Jan Dubravius (1 A-G, s. 609); Smil Flaška z Pardubic a Rychmburku (1 A-G, s. 717).**

**DUBRAVIUS, Jan. Theriobulia. Rada zvířat. Praha : Academia, 1983.**

**FLAŠKA, Smil z Pardubic. Nová rada. Praha : Orbis, 1950.**

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jiří Novotný**

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: **22. května 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2018**

  
RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.  
děkan



  
Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.  
vedoucí katedry

V Plzni dne 25. září 2017

# OBSAH

<b>ÚVOD</b> .....	1
<b>1. SMIL FLAŠKA Z PARDUBIC A JEHO DÍLO</b> .....	2
1.1 Historické pozadí doby vzniku díla Nová rada.....	2
1.2 Nová rada .....	4
<b>2. JAN DUBRAVIUS A JEHO DÍLO</b> .....	6
2.1 Historické pozadí doby vzniku díla Theriobulia .....	8
2.2 Theriobulia.....	10
<b>3. ALEGORIE VE STŘEDOVĚKU</b> .....	13
<b>4. POROVNÁNÍ NOVÉ RADY A THERIOBULIE</b> .....	16
4.1 Zvířata společná v obou radách.....	16
4.2 Zvířata v Nové radě .....	25
4.3 Zvířata v Theriobulii.....	28
<b>ZÁVĚR</b> .....	31
<b>RESUMÉ</b> .....	32
<b>POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA</b> .....	34

## ÚVOD

Ve své práci se budu zabývat dvěma díly. Prvním dílem bude *Nová rada* Smila Flašky z Pardubic, tím druhým latinská *Theribulia* (Rada zvířat), jejímž autorem je Jan Dubravius.

Při posuzování prvního díla jsem použila vydání *Nové rady*, které připravil Jiří Daňhelka.<sup>1</sup> Hlavním pramenem pro druhý text, který je původně napsán v latině, bylo kritické vydání *Theribulie*<sup>2</sup> z roku 1983. Dílo přeložil Eduard Petrů a k vydání ho připravil Miroslav Horna. Součástí tohoto vydání jsou také dva úvodní texty, jejichž autory jsou Eduard Petrů a Josef Hejnic.

Hlavními protagonisty obou rad jsou zvířata. Chování těchto zvířat v konkrétních radách nám ukazuje, jaké dobové vlastnosti jim byly přisuzovány. Přítomnost zvířat také odkazuje na alegorický záměr autora. Přítomnost alegorie nám zároveň dává více možností, jak můžeme díla interpretovat.

Abych mohla obě díla co nejlépe interpretovat, zaměřím se nejprve na kulturní a historický kontext doby lucemburské a jagellonské, na životopisy obou autorů – Smila Flašky a Jana Dubravia a na jejich tvorbu. Obě literární památky jsou úzce spjaty s určitou historickou etapou, proto nastínit historický kontext doby, ve které obě díla vznikala, považuji za nutné k pochopení díla. Každé dílo vznikalo v jiné historické etapě, obě ale měla stejného adresáta – panovníka Zemí Koruny české. Díla měla sloužit dvěma mladým králům, Václavu IV. a Ludvíku Jagellonskému, k poučení. My v nich také nalézáme narážky na soudobé osobnosti a události, které se v textu pokusím najít. V další části práce se pokusím popsat dobové pojetí alegorie, které je důležité pro pochopení smyslu obou rad. V poslední části práce budu zkoumat konkrétní alegorii v obou radách a zaměřím se na roli ironie.

---

<sup>1</sup> FLAŠKA, Smil z Pardubic. *Nová rada*. Praha: Orbis, 1950. 102 s.

<sup>2</sup> DUBRAVIUS, Jan – PETRŮ, Eduard – HORNA, Miroslav, ed. *Theribulia: rada zvířat*. Praha: Academia, 1983. Památky staré literatury české (Academia). 206 s.

## 1. SMIL FLAŠKA Z PARDUBIC A JEHO DÍLO

Přesné datum jeho narození neznáme. Víme jen, že se narodil těsně před polovinou 14. století, tedy před rokem 1350 jako syn Viléma z Pardubic. Jeho strýc byl Arnošt z Pardubic, první arcibiskup pražský. Smil Flaška studoval na pražské univerzitě a získal bakalářský titul (Flaška, 1950, s. 5).

U dvorského soudu v Praze v letech 1384-1385 zastupoval při svého otce. Ten vedl spor právě s králem Václavem IV. o město Pardubice. Václav IV. si činil nárok na Pardubice jako odúmrtí. Soud uznal panovníkův nárok 25. února 1390 a Flaškové nakonec o Pardubice přišli (Flaška, 1950, s. 6). Vilém z Pardubic umírá někdy na přelomu let 1389 a 1390 a Smil po něm zdědil velký majetek. Kvůli hospodářským problémům však byl nucen panství prodat (Forst, 1985, s. 717).

Významně se podílel i na politickém životě. V roce 1395 se stal členem panské jednoty, která vznikla z důvodu narůstajícího napětí mezi králem a šlechtou. Jednota se orientovala proti Václavovi IV. Spory vyvrcholily zajetím krále. V roce 1396 získal Flaška funkci nejvyššího zemského písaře. Na tomto místě setrval jen s malou přestávkou až do své smrti. Umírá v roce 1403 při tažení na Kutnou Horu proti oddílům Václava IV. Královská města se totiž nechtěla podvolit panské vládě (Flaška, 1950, s. 6).

Flaška je autorem řady literárních děl, u některých to však nemůžeme tvrdit s jistotou. Nepochybně je autorem alegorické básně *Nová rada*, kterou se budu zabývat v dalších kapitolách. Další dílo *Rada otce synovi* je přibližně stejně stará skladba spjatá s tzv. Smilovou školou. Dalším dílem je sbírka českých přísloví nazvaná *Proverbia Flassconis* (Forst, 1985, s. 609). Kromě těchto děl mu byl ještě připisován *Svár vody s vínem a Podkoní a žák*. Tohle autorství ale nejde dokázat. Nesouhlasí s ním například Jan Gebauer ve svém vydání *Nové rady* (Flaška, 1950, s. 7). Otázkou se potom zabýval i Josef Hrabák, který zkoumal základní společné znaky děl.

### 1.1 Historické pozadí doby vzniku díla *Nová rada*

Za života Smila Flašky z Pardubic vládli v Českém království Karel IV. a po něm jeho syn Václav IV. z dynastie Lucemburků. Karel IV. byl velmi vzdělaný, schopný a jako první český panovník se mohl pyšnit císařským titulem. Za jeho vlády země politicky a kulturně vzkvétala



a Praha se stala důležitým evropským centrem. Hospodářský význam země však zůstával kvůli obtížné přístupnosti české kotliny slabý a ani Karlovo velké úsilí nepřineslo žádný výrazný posun (Čornej, 2003, s. 34–35).

Po smrti Karla IV. v listopadu 1378 nastupuje na trůn jeho prvorozený syn. Václavovi bylo 17 let, stejně jako jeho otci, když se v roce 1333 stal vladařem. Po svém otci převzal vládu v Říši, v Českém království, ve Slezsku a v části Lužice. Byl však zvyklý na vedení svým otcem a jeho vlastní iniciativa tedy zůstala spíše utlumena (Spěváček, 1986, s. 120).

Za jeho vlády se začíná plně projevat všestranná celoevropská krize. Už po dvou letech vládnutí propukla v Českém království morová epidemie, zřejmě nejhorší v dějinách Čech (Čornej, 2003, s. 39). Král si nerozuměl s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna. Jejich spor měl politické pozadí. Vyvrcholil roku 1393, když Václav nechal zajmout a mučit arcibiskupovy spolupracovníky. Událost měla velký dosah a dala hlavní podnět dvěma vynikajícím osobnostem politického života. První z nich byl Ondřej z Dubé, autor pamětního spisu a druhým dílem byla právě *Nová rada* Smila Flašky z Pardubic. Jak král dílo přijal, nevíme. Podle F. M. Bartoše však přispělo ke zmírnění vzrůstajícího nebezpečí mezi králem a panstvem, ale jen na krátkou dobu (Bartoš, 1940, s. 11–14).

Napětí mezi králem a šlechtou stále vzrůstalo a vedlo k formování panské jednoty, jehož strůjcem byl moravský markrabě Jošt. Spory vyvrcholily 8. května 1394 zatčením a následným několikátýdenním vězněním krále (Čornej, 2003, s. 39). Ze zajetí mu pomohl jeho bratr, vévoda Jan Zhořelecký (Bartoš, 1940, s. 17). V roce 1395 byla na Žebráku sjednaná dohoda, která stanovila vztahy mezi králem a šlechtou. Členů panské jednoty přibývalo a 10. ledna 1395 do ní vstoupil i Smil Flaška z Pardubic, který podepsal smlouvu s dalšími členy v Třeboni (Flaška, 1950, s. 6).

Václav IV. se teď musel častěji potýkat se svými příbuznými Zikmundem Lucemburským a Janem Zhořeleckým. V březnu roku 1402 byl Václav opět uvězněn, tentokrát z iniciativy Zikmunda, a byl odvezen do Vídně (Čornej, 2003, s. 39). V Čechách vypukly boje mezi stoupenci obou bratrů. Smil Flaška bojoval na straně Zikmunda. Účastnil se tažení proti Kutné Hoře, která byla věrná králi. Zde také roku 1403 padl v boji (Flaška, 1950, s. 5–6). Václav po návratu do Prahy uznával další požadavky vyšší šlechty, krizi v zemi se mu ukončit nepodařilo (Čornej, 2003, s. 39).

## 1.2 Nová rada

*Nové radě* se přisuzovala funkce tendenčního spisu, který měl působit na mladého krále Václava IV. Autorství Smila Flašky z Pardubic je nepopiratelné. Dílo má celkem 2126 veršů, je tedy poměrně rozsáhlé. Zřejmě vzniklo v roce 1394, nebo 1395, data jsou uvedena v doslovu obou rukopisů. V těchto letech došlo k dočasnému sblížení Smila Flašky s Václavem IV., kdy byl sjednán mír mezi králem a panskou jednotou (Flaška, 1950, s. 8–10).

Hlavní téma díla: Na trůn nastupuje nový král – lev. V postavě mladého krále nastupujícího na trůn je zobrazen Václav IV. Svolává sněm zvířat a žádá o rady, jak má dobře vládnout. Zvířata postupně přednášejí svá doporučení, hlavním mluvčím celé skupiny zvířat je orel. Střídá se vždy rada ptáka s čtvernožcem, mnohdy se střídají i ironické rady s vážnými. Ironie je v *Nové radě* výrazným uměleckým prostředkem.

Schéma básně je narušeno pouze ve druhé třetině, a to tak, že za promluvou ježka následuje rada „veverkova“. Tímto narušením však dojde k vyrovnání počtu ostatních zvířat s počtem ptáků. Vystupuje dvacet dva ptáků a dvacet dva čtvernožců – zvířecích rádců je tedy čtyřicet čtyři (Čapek, 1937, s. 12). Některým radám předchází stručná charakteristika hovořících zvířat.

Smil Flaška z Pardubic byl považován za autora sbírky přísloví,<sup>3</sup> některé jejich podoby se objevují i v *Nové radě*. Do díla jsou vložena nenápadně. Další prvek, který přispívá ke zpestření jednotlivých rad, je už zmíněná ironizace.

Vlastní tematickou náplní práce jsou rady zvířat. Rady jsou různé – mravní, zbožné i praktické. Střídají se rady kladné a záporné. Obsahy rad zpravidla souvisí s přirozenými vlastnostmi jednotlivých zvířat nebo případně s jejich symbolickým příznakem.<sup>4</sup> Jako dobří rádcí se osvědčili například hrdlička, beránek nebo jednorožec. Ironické rady jsou většinou mnohem kratší než rady vážné. Ve druhé části díla král přestává zasahovat do děje, děj se tak stává statictější.

---

<sup>3</sup> *Proverbia Flassconis* – sbírka je autorsky obtížně identifikovatelná, autorské spojení se Smilem je nejisté a neprůkazné.

<sup>4</sup> Symbolika přetrvávala dodnes v různých žánrech (bajka, pohádka, pověst) a silně ovlivnila část folklorní tvorby.

V úvodu básně Smil reaguje na možnou výtku čtenáře ohledně pravdivosti. Pravý úmysl své skladby ale neprozrazuje, jen naznačuje. Už od počátku díla tedy nemůžeme tvrdit, že báseň platí pouze pro říši zvířat.

*Nová rada* je alegorií, která hájí feudální zřízení a odmítá královský absolutismus a nepřipouští podíl jiné vrstvy na vládě než šlechtické. Podoba díla jako zvířecí alegorie byla ve středověku obvyklá, přímá rada králi totiž nebyla společensky přijatelná (Petruš, 1972, s. 114). Je ovšem otázka, zda je *Nová rada* jen alegorií mimočasovou a mimosituační, tedy alegorií s tendencí všeobecnou, nebo zda je namířena na jistou dobu a na jistou situaci, tedy zda je alegorií aktuální. Tomuto problému věnoval rozsáhlou studii J. B. Čapek. V ní dokázal celkem přesvědčivě, že funkce Smilovy básně směřovala především k působení na krále, ale rozrostla se ve funkci vyšší (Čapek, 1937, s. 36). Básník často velmi průhledně a někdy i nevybíravě vyjádřil názor vyšší šlechty na mladého krále (Spěváček, 1986, s. 174).

## 2. JAN DUBRAVIUS A JEHO DÍLO

Narodil se v Plzni kolem roku 1486. Jeho otec se jmenoval Skála. Pocházel ze zámožné katolické rodiny. Absolvoval plzeňskou partikulární školu (Forst, 1985, s. 609). Studium na pražské univerzitě nepřicházelo v úvahu, univerzita byla stále v rukou podobojích. Jan Skála tedy odešel do Vídně. Byl také v kontaktu s olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem. Z Vídně odešel i se svým příbuzným Linhartem Jílkem do Itálie. Na Boloňské univerzitě dosáhl doktorátu světského a církevního práva. Následujícího roku se vrací do Plzně, kde ho přivítal oslavnou básní Šimon Bouček Venkovánek (Skutil, 1992, s. 6).

V roce 1509 se zřejmě na doporučení svého učitele ve Vídni, vynikajícího filologa Konráda Celta, stal členem olomoucké humanistické družiny biskupa Thurza. I nadále si však udržoval vztah ke svému rodnému městu a příbuzným.

Jan se stal správcem biskupské kanceláře Stanislava Thurza, později jeho sekretářem a poradcem. Byl zvolen do několika dalších církevních funkcí. Byl arcijánem olomoucké kapituly, zastával post brněnského kanovníka, také se stal proboštem v Olbramkostece u Znojma a v Kroměříži (Dubravius, 1983, s. 11). Život na olomouckém biskupském dvoře mu umožňoval hlavně styky s formující se družinou humanistů.

Dubravius byl pověřován řadou diplomatických aktivit. Už v roce 1509 se účastnil důvěrného jednání s uherským a českým králem Vladislavem v souvislosti s Ludvíkovou korunovací na českého krále dne 11. března 1509 (Skutil, 1992, s. 11). Jednal s polským králem Zikmundem I. Jagellonským a dovedl si získat přízeň nejen jeho, ale i nově zvoleného krále Ludvíka. Roku 1522 ho Ludvík pasuje na rytíře, Jan Skála získává přídomek „z Doubravky a Hradiště“. V roce 1526 získává za zásluhy hrad a městečko Břeclav (Dubravius, 1983, s. 12).

Jeho diplomatická aktivita vyvrcholila v době vlády Ferdinanda I. Jako člen komise zemského sněmu v Jihlavě měl formulovat zásady pro správu zemského sněmu. Ne vždy to byly jen diplomatické akty. Jako příklad můžu uvést turecké nebezpečí v roce 1529. Dubravius stojí v čele pluku olomouckého biskupa, teď však jako voják.

Zásadní zlom v kariéře Jana Dubravia nastal po smrti biskupa Stanislava Thurza v roce 1540. Do této funkce byl v roce 1541 vybrán Dubravius a jednomyslnou volbu kapituly schválil papež Pavel III. (Skutil, 1992, s. 30–31).

Potýkal se s hospodářskými problémy, protože biskupské statky byly silně zadluženy. Jeho předchůdci Stanislav Thurzo i Bernard Zoubek zapůjčili velké finanční částky králi Ferdinandovi, ten je však nemohl splatit (Dubravius, 1983, s. 14). Dubravius se snažil tyto problémy řešit, nepolevoval však ani ve své politické a diplomatické aktivitě.

Byl zvolen vedoucím poselstva k polskému králi Zikmundovi, kde měl zajistit pomoc proti Turkům. Následujícího roku ho pověřil Ferdinand I. doprovodem jeho dcery Alžběty k uzavření sňatku do Krakova. Jako jeden z blízkých spolupracovníků krále Ferdinanda I. se stal jeho mluvčím ve sporu se slezskými a českými stavy, které se týkaly obsazování míst správců v jednotlivých slezských knížectvích. Jako soudce sehrál svou roli také v povstání stavů roku 1547. Dubravius se po roce 1547 věnoval hlavně zvelebování svých statků. Umírá v biskupském sídle v Kroměříži 9. září 1553 (Dubravius, 1983, s. 15).

Dubraviovo literární dílo je mimořádně obsahově i žánrově mnohostranné. Literární činnosti se věnoval v průběhu celého svého života. Počátky tvorby datujeme do doby, kdy se stal sekretářem Stanislava Thurza.

Humanistické zaměření jeho děl bylo ovlivněno blízkým stykem se Stanislavem Thurzem a také dalšími významnými humanisty té doby. Víme, že mu Jan Šlechta ze Všehrd poslal k posouzení svůj spis *Microcosmus*.<sup>5</sup> Máme doložené jeho přátelství s Kašparem Ursinem Veliem.<sup>6</sup> Pochvalné zmínky o osobě Dubravia se objevují ve spise Šimona Ennia<sup>7</sup> (Skutil, 1992, s. 16–17).

Významným dílem Dubravia se stalo dílo *Historiae regni Boemiae.. libri XXXIII* vydané roku 1552. Dílo má třicet tři oddílů a podává široký výklad od nejstarších dob české historie až po současnost autora. Nejvíce čerpá z Hájkovy kroniky. Dílo je nespolehlivé v datech, bylo však hodně čtené a rozšířené, nejspíše pro učenost autora a způsob jeho vyjadřování.

---

<sup>5</sup> Šlechtův *Microcosmus* je dílo, které se nedochovalo. Nenávratně se ztratilo ještě před tím, než bylo vytištěno. Existenci díla potvrzuje také oslavná báseň Bohuslava Hasištejnského z Lobkovicz.

<sup>6</sup> Kašpar Ursinus Velius byl německý humanista (1493-1539). Studoval na univerzitách v Krakově a Lipsku, od roku 1526 působil u dvora Ferdinanda I. jako historiograf (Janoušek a kol., 2004, s. 582).

<sup>7</sup> Šimon Ennius (1521-1561) se věnoval pedagogické a literární činnosti. Působil na školách v Rakovníku, Vysokém Mýtě a Prostějově. Byl členem básnické družiny Jana Hodějovského (Janoušek a kol., 2004, s. 229).

První Dubraviovo odborné dílo vyšlo již v roce 1516 ve Vídni. Jedná se o kritickou edici práce Martiana Capelly<sup>8</sup> s názvem *Martiani Capellae Nuptiae Mercurii cum Philologiae* (Skutil, 1992, s. 12). Tímto dílem se přihlásil k záměrům a snahám latinsky píšících humanistů v Čechách. Pro úsilí humanistů je typická schopnost solidní textologické práce. Zamýšlel se také nad problémy alegorie a jejího výkladu, což ho připravovalo na sepsání dalšího díla, kterým byla *Theriobulia*, soubor rad nastupujícímu králi Ludvíku Jagellonskému, kterým se budu podrobněji zabývat v dalších kapitolách.

## 2.1 Historické pozadí doby vzniku díla *Theriobulia*

Abychom se mohli *Theriobulii* Jana Dubravia více zabývat, poskytnu stručné informace o dění v Čechách v době vzniku díla. Bylo napsáno pro Ludvíka Jagellonského, budu se tedy věnovat jeho vládě a jagellonskému období v Čechách.

V době Jagellonců se rozvíjela česká kultura, která tak po husitských válkách znovu navázala na evropský kontext. Ze severní Itálie začal pronikat nový směr, renesance. První projevy renesanční architektury se objevily ke konci 15. století na Moravě. Za první český renesanční portrét je považována podobizna šlechtice Albrechta Libštejnského z Kolovrat (1463-1510) (Juřík, 2016, s. 26). Do Čech se dostává i humanismus, nový myšlenkový směr zrozený rovněž v Itálii. Tento směr se zajímá především o člověka a jeho život,<sup>9</sup> v českých zemích ho nejdříve přijali poučení katolíci. Až postupem času bylo zjištěno, že myšlenkové poselství humanismu lze skloubit s husitskými hodnotami (Čornej, 2003, s. 60–61).

Rozvíjel se ochod a také řemesla. Pro tuto dobu je typický velký rozvoj rybníkářství. O něj projevil v jednom ze svých děl<sup>10</sup> zájem i Jan Dubravius (Skutil, 1992, s. 32).

V době Jagellonců se prohlubují spory mezi dvěma stavby – městy a šlechtou. Hlavní příčinou tohoto zápasu byly hospodářské poměry. Nesoupeří jen šlechta s městy, ale i šlechtici mezi sebou.

---

<sup>8</sup> Martianus Capella byl významný intelektuál pozdní doby římské. Jeho spis byl základním dokumentem, na jehož bázi raně středověcí intelektuálové (Cassiodorus, Rabanus Maurus) vytvářeli model středověkého vzdělávání, tzv. Sedm svobodných umění (*Septem artes liberales*).

<sup>9</sup> Dalším mezinárodním rysem humanismu je mezinárodně se utvářející obec vzdělanců.

<sup>10</sup> *De piscinis*

Šlechtici začínají podnikat, což bylo v rozporu s jejich dosavadním způsobem obživy. Na přelomu 15. a 16. století dochází téměř všude k rozvoji pivovarnictví a v důsledku vysoké spotřeby piva šlechta značně vydělávala. To se samozřejmě nelíbilo královským městům, protože bylo porušováno jejich dosavadní právo (mílové, trhové a várečné) (Čornej, 2003, s. 58-59).

Neshody mezi městy a šlechtou přerostly na počátku 16. století v otevřený boj. V roce 1500 je vydán zákoník Vladislavské zřízení zemské, který oslabuje měšťanstvo a panovníka Vladislava II. Jagellonského. Rozpory byly nakonec vyřešeny Svatováclavskou smlouvou v roce 1517. Toho už se Vladislav II. nedožil, zemřel 13. března 1516 v Budíně a na trůn nastoupil jeho syn Ludvík.

**Ludvík Jagellonský** se narodil v roce 1506. Příchod mužského dědice vzbudil velká očekávání, byl radostně přivítán například Bohuslavem Hasištejnským z Lobkowicz v oslavné básni *O Ludvíku, královském dítěti*.

*„Na svět už, chlapečku, přijď, ty dávno žádaný synu,  
jediná naděje naše, že vzejde v budoucnu mír.*

*Na svět, chlapečku, přijď, ty lidu odbojnou šíjí  
pokoříš, nepřitele zaženeš pod kruté jho“ (...)*

(Hasištejnský z Lobkowicz, 1996, s. 123)

Bohuslav Hasištejnský ve svých dalších verších královského potomka lituje, protože ho čekají nepřátelé a války.

*Ó chlapče, ó potomku hodný svých přeslavných předků,  
ó šťastný majetky svými i královskou mocí,  
ó chlapče, ó potomku velkého otce, ty zasloužíš lítost,  
na tebe čekají zbraně, nepřítel, zrada a jed.*

(Kyzourová, 2007, s. 62)

Nevyrůstal v českém prostředí, pobýval stejně jako jeho otec v Budíně. Dostalo se mu tedy uherského vychování. Prahu navštívil pouze dvakrát, poprvé jako malé dítě při korunovaci a podruhé v roce 1522. Na trůn usedá po svém otci teprve v deseti letech nazývaný jako král-dítě. V roce 1522 se jako šestnáctiletý oženil se španělskou šlechtičnou Marií Habsburskou. Jan Dubravius, který se s ním osobně potkal, ho popisuje takto: „*K němu sluší se podotknouti*

*tři mimořádné rysy a všechny tři byly výrazem přílišné předčasnosti: že totiž brzy dospěl, že mu předčasně narostl vous a že měl už v 18 letech šediny.*“ (Macek, 1992, s. 296).

Když se ujal vlády nad Uhrami a Čechami, nikdo netušil, že právě on bude posledním jagellonským králem. Nástupnictví mu spadlo do klína po dlouhé otcově pětáctyřicetileté vládě. Jeho panovnická autorita byla v česko-uherské personální unii však spíše pomyslná než opravdová. Místo krále vládla v zemích ve skutečnosti domácí aristokracie. V Čechách to byl především Lev z Rožmitálu a jeho umírněná katolická strana, v Uhersku sedmihradský kníže Jan Zápolský a královský místodržící Štěpán Báthory. Ludvík měl sice větší panovnické nadání než jeho otec, ale on i jeho žena Marie si potrpěli na luxus a rozhazovali peníze. Královský dvůr si kvůli velkým nákladům musel půjčovat. Šlechta měla za Ludvíka takřka neomezené pravomoci. V Uhrách byl panovník pouze formální hlavou, v Čechách se domácí aristokracie dělila o moc s královskými městy. Královský dvůr sídlil v Budíně, české země se tak staly druhořadými. Uherská šlechta si toto střežila, neboť měla možnost kontrolovat panovníka. Ludvík se v komplikované české politice příliš nevyznal, nedokázal se orientovat v mocenských ambicích jednotlivých šlechtických skupin.

Za cíl svého kralování si stanovil zastavení turecké expanze. Chtěl se stát zachráncem křesťanstva, nepřipouštěl si však, že by tento úkol mohl být nad jeho síly. Ludvík zahynul už ve dvaceti letech v bitvě s Turky v roce 1526 u Moháče. Nezanechal po sobě žádného potomka, vymřela tak česko-uherská větev jagellonské dynastie (Liška, 2009, s. 38–41).

Jana Dubravia inspirovalo k sepsání *Theribulie* určitě Ludvíkovo mládí a jeho nezkušenost. Právě tohle dílo mělo mladému králi pomoci, aby lépe vládl.

## 2.2 *Theribulia*

Dílo Jana Dubravia bylo dlouho dobu považováno za latinský překlad Smilovy *Nové rady*. Proto také bylo dlouhou dobu nedoceněno a zapomenuto. *Theribulia* je stejně jako *Nová rada* alegorický spis, ve kterém je svolán králem Ivem zvířecí sněm. Hlavním úkolem zvířat je přednést rady týkající se toho, jak má panovník správně vládnout. *Theribulia* řeší



vztahy panovník – Bůh (což je menší skupina rad), panovník – poddaný, ale vztah poddaný – poddaný a občan – občan nechává Dubravius zcela stranou<sup>11</sup> (Dubravius, 1983, s. 21).

Eduard Petřů v předmluvě vydání díla popisuje skladbu takto: „*Vlastní akce skladby se rozvíjí mezi dvěma stranami, a to mezi králem Lvem na jedné straně a radícími zvířaty na straně druhé. Aktivní úlohu mají však jen zvířata. Král vstupuje do jednání na počátku skladby, uprostřed skladby a na konci, v průběhu jednání má úlohu pasivní, je pouze posluchačem při jednání zvířecího sněmu. To znamená, že skladba je z tohoto hlediska nevyvážená. Funkce královsky postavy spočívá v tom, že dává impuls k jednání, že k ní jsou směřovány promluvy všech radících zvířat. I když král vystupuje ve skladbě na minimálním prostoru, prochází vědomí jeho existence jako vlastního podnětu jednání celou skladbou.*“ (Dubravius, 1983, s. 21)

Eduard Petřů provedl rozdělení rad do čtyř skupin:

1. Rady týkající se osobních vlastností panovníka a jeho soukromého života. Soubor těchto rad je rozsáhlý a Dubravius sem připojuje příklady ze života Alexandra Velikého nebo z oblasti mytologie. Tyto rady mohly být uděleny nejen panovníkovi, ale v podstatě každému křesťanovi, protože vycházely z běžných zásad morálky. Směřují proti opilství, prchlivosti, lakomství, netrpělivosti, vyskytují se zde pobídky ke gymnastickému cvičení, lovu nebo vhodnému stolování. Jsou zde ovšem připomínány i takové vlastnosti, které mají význam především pro panovníka.

2. Menší skupinu rad tvoří promluvy, které se týkají vztahu panovníka k Bohu. Rady s touto tematikou jsou sice umístěny na exponovaných místech (začátek a konec díla), ale omezují se především na běžné požadavky, které byly kladeny na každého křesťana. Někdy tvoří pouze zmínku v radě jiného typu, například v radě světské.

3. Rozsáhlejší složku díla tvoří vystoupení zvířat zabývajících se vztahem panovníka k poddaným. V jednotlivých radách se řeší podíl poddaných na vládě, jak velká má být trestní pravomoc panovníka nebo jak se má zachovat v případě sirotků a ochrany jejich majetku. Dubravius předkládá králi základní požadavek panovnické moci – systematickou péči o poddané.

---

<sup>11</sup> Autor řešil subordinační vztahy, tedy vztahy nadřazenosti – podřazenosti a nadřízenosti – podřízenosti. Význam textu neodpovídá poselství předávanému uvnitř určité sociální třídy, ale naopak působí v celém spektru tehdejší vnímané společnosti až po Stvořitele. Motiv Boha je tedy připomenutím nezbytné lidské pokory. Renesanční touha člověka po emancipaci pak odpovídá emancipaci před Tváří boží.

4. Další část díla tvoří rady zabývající se řízením státu, teorií a praxí jeho správy. Rady se dotýkají jak mírového budování státu, tak i výcviku vojska nebo chování na dobytém území. Některé z těchto rad se neomezují pouze na teoretickou stránku, ale odkazují ke konkrétním politickým událostem, které Dubravius znal a na nichž se podílel. Základním požadavkem zůstává mírové řešení sporů uvnitř království i sporů s jinými zeměmi (Dubravius, 1983, s. 22–25).

*Theribulie* na rozdíl od *Nové rady* vznikla v době jiné politické situace a představuje zcela jinak pojatou alegorii. Formu zvířecí alegorie sice přejímá, ale v reakci na novou životní realitu mění významový plán alegorie. V *Theribulii* se také nově objevuje estetické pojetí alegorie.

Podstatný posun však nenastává v rovině formy, ale v rovině významové, a to v jejím sepětí s aktuální politickou situací. Politické zaměření svého díla totiž Dubravius už nijak neskrývá. Svou skladbu králi Ludvíku Jagellonskému výslovně věnoval. Přinesl tedy nový přístup ke králi a ke způsobu jeho vlády. Eduard Petrů uvádí, že Dubravius na rozdíl od Smila Flašky nechápe panovníka především jako osobu, ale jako instituci, proto mluví o osobních vlastnostech krále až v druhé řadě (Petrů, 1972, s. 120).

Dubravius si uvědomoval aktuálně politické zaměření inspirujícího díla (*Nové rady*), což ukazuje již zmíněný posun ve významovém plánu mezi *Novou radou* a *Theribulii*. Své dílo upravil tam, kde se sám snažil o kontakt se svou dobou i svým králem. Proto podstatně nezasahuje do obecně morálních otázek, které byly společné jeho době i době Václava IV., ale kontakt s životní realitou své doby hledal ve sféře problémů politických (Petrů, 1972, s. 122).

### 3. ALEGORIE VE STŘEDOVĚKU

Pojem alegorie překládáme také jako jinotaj. Jedná se o způsob nepřímého pojmenování skutečnosti, která z nějakého důvodu nesmí, nemá nebo nemůže být zobrazena přímo. Alegorie umožňuje pochopení jen znalému člověku. Nejčastěji ji nacházíme v podobě konkrétních názorně smyslových obrazů, které personifikují obecné pojmy nebo abstraktní ideje a bývá někdy považována za jeden z tropů. Alegorie se podle slovníku literární teorie od Štěpána Vlašína zakládá na konvenčních vztazích a tradicích, čímž se liší od symbolu (Vlašín, 1984, s. 16).

Alegorie se ve středověku stala jedním z nejrozšířenějších postupů, její začátky můžeme ale najít už v antickém období, například u Homéra nebo u stoiků, kteří alegorie využívali při výkladu náboženských mýtů. Středověký autor vyjadřoval pomocí alegorie abstraktní morální pojmy, obecné vztahy a filozofické a teologické pravdy. Pomocí alegorického postupu do díla také vložil informace o konkrétní realitě, kterou ale z nějakého důvodu nemohl popsat přímo. Na to, že dílo nepromlouvá o skutečnosti přímo, ale zprostředkovaně, byl připraven také středověký vnímatel díla. Věděl, že vedle umělecké reality, která umělecký text modeluje, má v díle ještě hledat první významový plán s abstraktním významem (filozofickým, teologickým nebo morálním) a druhý plán, přinášející zobrazení konkrétní historické reality. První významový plán se vyskytoval u alegorických děl nejčastěji a obsahoval obecné, druhý plán měl charakter konkrétní a byly v něm zobrazovány konkrétní historické postavy, události a vztahy. Alegorii můžeme dělit na dva typy: na alegorii úplnou neboli čistou a na smíšenou. První typ alegorie neprozrazuje svému čtenáři pomocí jakékoli narážky svůj utajený význam, druhý typ alegorie obsahuje náznaky výkladu alegorického smyslu, nebo jej úplně odhaluje (Pavera – Všetická, 2002, s. 15).

Otázku, jestli je možno dnes středověké literární dílo vůbec vyložit, si pokládá Eduard Petrů v knize *Zašifrovaná skutečnost*: „*Tato otázka se zdá paradoxní jen na prvý pohled. Ve skutečnosti existuje ve středověkém díle často několik vrstev informací (tj. dva i více významových plánů), z nichž některé si současný čtenář vůbec neuvědomuje. Poněvadž nezná principy výstavby středověkého literárního díla (jeho půdorys), je schopen odhalit jen omezený okruh informací, které dílo může poskytnout. Tak jako různé středověké stavby má však středověké literární dílo v mnoha případech své tajné chodby, zadržané místnosti a jen zdánlivě slepá okna, která můžeme odhalit jen tehdy, známe-li půdorys díla, jeho autorský plán.*“

Skutečnost v některých středověkých literárních dílech tedy nemůže být chápána jako přesný a pravdivý obraz reality. Je důležité znát i informace o životě autora – osobní zkušenosti, společenské postavení nebo informace o tom, komu je text určen. Teprve potom můžeme odhalit pravý smysl díla. Stejně tak je to v případě *Nové rady* Smila Flašky z Pardubic a *Theribulie* Jana Dubravia.

Doba, ve které vzniká *Nová rada*, se vyznačuje kultem alegorie a také symboliky ve všech oborech života, nejen v literatuře, ale třeba i výtvarnictví. *Nová rada* je druhem alegorie politické, má však také silnou náboženskou složku, která skladbu zahajuje a v závěru se stává dominantní. To svědčí o biblických kořenech středověké alegorie a o vlivu dobových duchovních proudů na Smila Flašku. Podněty z bible rostla především symbolika, která se s alegorií často prolínala. Zvířecí alegorie byla ve středověku posílena scholastikou (Čapek, 1937, s. 1–6).

Alegorické skladby se zastoupením zvířecích protagonistů se objevují masivněji ve druhé polovině čtrnáctého století (*Bajka o lišce a o džbánu*, *Nová rada*). Také se projevovaly skladby, které přejímaly nebo obměňovaly symboliku a personifikační alegorii z evropské tradice. Pro příklad můžu uvést *Spor duše s tělem*, *Svár vody s vínem* nebo *Tkadlečka* (Čapek, 1937, s. 10).<sup>12</sup>

Jak už jsem uvedla, alegorie *Nové rady* byla především politická. Podněty pro tuto alegorii byly nejen vnitřní, ale také aktuální, dobové – obecné rozbouření hladiny církevní i státní v jednotlivých zemích (Čapek, 1937, s. 11). Podobný politický stav jako v Čechách byl například ve Francii a v Anglii. Alegorie se pro literáty stala velmi vhodným prostředkem vyjádření.

Smil Flaška byl velmi zbožný, naslouchal výkladu kazatelů, zvláště pražských. Kazatelé často užívali výklady ze světa animálního. Smil měl velmi rád bibli, kterou dobře znal a často citoval v *Nové radě*. Dubravius přistoupil ke svému dílu s promyšlenou koncepcí vlády odlišnou od ideálního modelu osobnosti feudálního vladaře, který je podán v *Nové radě*. Ve svém díle zkonstruoval podle svých představ a literárních znalostí vzor panovníka období renesance, oproti němu Smil Flaška z Pardubic v *Nové radě* vytvořil prototyp feudála žijícího v gotickém

---

<sup>12</sup> Kromě těchto skladeb je třeba upozornit na mladší literární tvorbu husitského a pohusitského období. Tím míníme dialogické spory *Hádání Prahy s Kutnou Horou* (po roce 1420) a *Hádání Pravdy a Lži* Ctibora Tovačovského z Cimburka (šedesátá léta 15. století).

lucemburském soustátí. Renesance a reformace se proti alegorii obracely ostře, protože alegorie bylo užíváno ve smyslu „dvojí pravdy“, reformace však stála na principu jediné pravdy, renesance na principu jediné skutečnosti přírodní (Čapek, 1973, s. 39).

Dubravia sblížoval se Smilem zájem politický, ale ne jazykový. Humanistickým znakem *Theribulie* je její latina, která je kvalitní a bohatá. Dubravius také užívá rozmanitých meter, na rozdíl od Smilova jednotného osmislabičného verše. Smil Flaška se v *Nové radě* vyhnul historickým narážkám a jakýmkoli jménům. U Dubravia vystupují v radě skoro každého živočicha osobnosti antiky a objevují se narážky na aktuální politické poměry (Čapek, 1937, s. 41).

## 4. POROVNÁNÍ NOVÉ RADY A THERIOBULIE

Při porovnávání obou děl jsem rozdělila zvířata na tři skupiny. Do první skupiny patří zvířata, která figurují v obou textech, do druhé skupiny patří zvířata vyskytující se jen v *Nové radě*. Do té třetí patří zvířata, která jsou pouze v *Theribulii*. Rady zvířat jsou seřazeny podle toho, jak jdou v obou dílech za sebou. Budu se také podrobněji zabývat ironií v *Nové radě*, která je v tomto díle, jak už jsem uvedla výše, výrazným uměleckým prostředkem.

### 4.1 Zvířata společná v obou radách

Zvířat společných v obou dílech je celkem dvacet osm. V některých případech se také jedná o zvířecí protějšky, např. orel x orlice. Zařadila jsem je však také do této skupiny. Některá zvířata dávají v obou radách stejné nebo podobné rady, někdy zase naprosto odlišné.

**Orel/orlice** – jako první ze zvířat, která udílí radu, jsou v *Nové radě* orel a v *Theribulii* orlice, protějšek orla, v díle označovaná jako „královna orlice“. Ač je promluva v *Theribulii* mnohem kratší, orel i orlice mají stejnou hlavní myšlenku – nejdůležitější je víra v Boha. Zvíře odpovídá podle toho, co symbolizuje. Orel je symbol evangelistů v souvislosti s božím slovem a nanebevstoupením (Lurker, 2005, s. 350–351).

**Levhart/leopard** – v *Nové radě* souhlasí s orlicí a opět zdůrazňuje víru v Boha. V *Theribulii* už se však leopard k náboženství nevrací a králi zdůrazňuje důležitost vzdělanosti. Akcent vzdělanosti můžeme právem považovat za typický znak humanismu.

**Sokol** – zastupuje spravedlnost v obou radách. V *Nové radě* radí chovat se milostivě k poddaným a trestat jen, pokud si to člověk opravdu zaslouží. Také radí vyvarovat se násilí. Zmínka o násilí a trestu se může týkat roku 1393, kdy Václav IV. umučil Jana z Pomuka. V *Theribulii* sokol radí vyslechnout stížnosti a ujmout se řešení. Dále říká, že chudí nemají být utlačováni bohatými.

**Medvěd** – byl u církevních otců vykládán jako ďábel, je také symbolem a jízdním zvířetem jednotlivých neřestí<sup>13</sup> (Lurker, 2005, s. 288). V *Nové radě* je medvědova rada ironická<sup>14</sup>. Říká králi, že si může dělat co chce a kdy chce. Také radí odstranit ty, kteří mu překáží.

(...)

*„Měj ve všem vždy svú vóli,  
Cožť sě líbí jedno koli:  
Sladké pitie i jedenie  
i ve spaní sděj své chtěnie.  
A ktož co na tom překazí,  
toť já tobě směle razi,  
daj mu bez meškanie ránu,  
dokudž neostúpi v stranu,  
ať sě tvoji tebe bojie,  
třėsúc sě před tebú stojie,  
což činíš, ať každý chválí  
řka: ‚Toť dobře, milý králi.‘“  
(Nová rada, s. 34, v. 585–596)*

Naopak v *Theribulii* medvěd uvádí špatné příklady, kterých se však král nemá držet.

**Jeřáb** – jako symbol bdělosti (Lurker, 2005, s. 193) radí v obou radách podobně. Varuje například před lidskou ukvapeností, oproti tomu doporučuje pečlivé provádění kontroly úřadů a úředníků.

**Vlk** – v křesťanství je převážně interpretován jako reprezentant zla, ďáblovu zvíře, bývá přiřazován k lakotě, jedné z neřestí (Lurker, 2005, s. 564). V *Nové radě* jde opět o ironickou radu, vlk podle své symboliky radí králi například to, že každému může vzít, co chce, a nikdo nemá větší moc. Naopak v *Theribulii* vlk uvádí špatné příklady, kterých se má král zdržet.

(...)

*„Toť jest velmi zdrávo tobě,  
Neboť já hádám sám po sobě:  
z sytosti buojnost pochodí;  
i co tobě, králi škodí,  
na svú moc se rozpomena,  
že mimo tebe nenie pána,  
muóžeš, což chceš, komu vzéti.“  
(...) (Nová rada, s. 37-38, v. 705–711)*

---

<sup>13</sup> Neřesti máme v již zmíněném dialogickém sporu Ctibora Tovačovského z Cimburka, jehož dílo bylo také ve středověku ilustrováno. Právě zvířata na ilustracích plní symbolickou funkci v roli tažného dobytka.

<sup>14</sup> Ironie hraje v textu Smila Flašky naprosto zásadní roli, a to nejen jako běžný jazykový prostředek, ale vstupuje do širšího významového kontextu. Zjemňuje královny prohrěšky, kritika je tedy společensky únosná. Ironie může být v díle součástí výsměchu, vysmívá se tak přímo králi.

**Sup** – jakožto mrchožrout je nečisté zvíře, objevuje se v negativním významu (Lurker, 2005, s. 493). V *Nové radě* souhlasí s vlkem. Potom krále nabádá, aby mu pomohl k majetku. Nemá přitom dbát na sirotky nebo na soud.<sup>15</sup>

(...)

„Budí-liť sirotci kací,  
a od čeho sú v deskách zmatci?  
Netbaje panského súdu,  
do jich let držěti budu,  
anebo snad ještě dále,  
maje pomoc svého krále,  
hospodářstvie budu vésti.“

(...)

(Nová rada, s. 39, v. 755–762)

V *Theribulii* se král opět nemá držet špatných příkladů, které sup uvádí, například král nemá vydědit dědice a poručník nemá okrádat sirotky. V Uhrách byly v době vlády Ludvíka Jagellonského neklidné poměry. Místodržícím, kteří měli spravovat zemi místo nezletilého krále Ludvíka, šlechta vůbec nedovolila ujmout se vlády a zvolila si vlastní regentskou radu (Liška, 2009, s. 38). Toto může souviset s radou supa a jeho výrokem o okrádání sirotků.

**Jelen** – je symbol koloběhu přírody, v křesťanství je obrazem člověka žízňícího po Bohu (Lurker, 2005, s. 193). V obou radách radí jelen totožně – král se nemá účastnit bitev a násilí, nemá měnit mír za válku. V *Theribulii* je však patrná větší výstraha před válkou. Nejspíše proto, že Václav IV. neválčil, naopak pro Ludvíka byly velkým problémem útoky osmanských Turků. Také to mohla být výstraha, aby neválčil jako jeho otec Vladislav Jagellonský.

**Páv** – v *Nové radě* jde o další ironickou radu. Páv může mít význam ješitnosti a pýchy (Lurker, 2005, s. 369) a v tomhle případě radí králi, aby chodil v krásném oblečení a byl tak povýšen nad lidi.

---

<sup>15</sup> Z citovaných veršů je zřejmý ironický podtext.



(...)

*„králi, chod' vždy v krásném rúšě.  
Toť dobře tobě příslušie,  
aby vždy byl v rozeznání,  
kdež jsi ty a tvoji poddaní,  
v krásě se rúcha kochaje,  
libost toho v srdci maje,  
žes tak povýšen nad lidi.“*

(...)

(Nová rada, s. 41-42, v. 841–847)

Naopak v *Theribulii* o ironii opět nejde. Páv radí, aby král o svůj zevnějšek pečoval. Oblek však nemá být výstřední, ale obvyklý.

**Kůň** – v *Nové radě* radí podle své negativní symboliky, je symbolem zpupnosti. Kůň říká, že král má chodit ve zlatě a být veselý – pořádat plesy, turnaje, klání.<sup>16</sup>

(...)

*„neb to, králi, slušie na tě,  
aby chodil v ryzém zlatě.  
Nad to tobě pravi cele,  
měj sě vždy rád vesele:  
tanec, turnej, časté klánie,  
szuova krásné panny, panie,  
ať sě tiem tvě srdce kojí,  
když sě svedú páni tvoji  
připraviec sě bohatě;  
mnohý chce shořěti v zlatě,  
táhnúc pod svými klejnoty.“*

(...)

(Nová rada, s. 42, v. 863–873)

V *Theribulii* kůň radí pozitivně. Král se má učit válečnému umění, ale v míru. Má být dobrým vůdcem.

**Kohout** – jako symbol bdělosti (Lurker, 2005, s. 219) radí v obou radách, že král má být bdělý, protože moc spánku nepřináší užitek. V *Theribulii* má navíc nepřehlížet poddané a dbát na ně. To může být narážka na to, že Ludvík pobýval v Budíně a Prahu za svůj život navštívil pouze dvakrát (Macek, 1992, s. 296).

---

<sup>16</sup> V tomto případě se může jednat o ironii, ale také nemusí, protože pořádání plesů, turnajů a klání odpovídalo prostředí středověké kurtoazie.

**Husa** – v *Nové radě* je označena jako „hus pitomá“ a jde o další ironickou radu. Radí navštěvovat louky a sady, ale nejezdit dále než míli. Nebo mít vždy flašku vína, aby se mohl napít, kdy bude chtít. To může být narážka na Václavovu zálibu v nemírném pití alkoholu (Spěváček, 1986, s. 137).

(...)

„Ač jest tobě píle,  
projížděj sě z kratochvíle,  
ohleduje lúky i sady.  
A v tom sě drž mé rady:  
nejezd' déle nežli míle,  
vždy sě zasě k humnóm chýle  
pro příhody nejednaké;  
to měj na paměti také,  
ať tebe někdo nezchytí.<sup>17</sup>  
Také [když se zechce] napiti,  
netrp pro srdečnú mdlobu,  
vína flašku měj vždy s (sobú ),  
když sě udá tak odjeti,  
aby měl sě co napiti.“

(...)

(Nová rada, s. 46, v. 981–994)

V *Theribulii* husa radí králi dělat výlety do přírody a také pěstovat hry – mají králi, ale i ostatním šlechticům, pomoci od smutku.

**Osel** – v *Nové radě* se nejprve ostýchá poradit. Král na sebe podle něj bere vážné břímě, protože čím větší čest, tím více má práce. V *Theribulii* osel radí být trpělivý, nést těžké povinnosti vlády s poklidnou myslí a poučit se z cizího neštěstí.

**Holub/holubice** – je především symbolem míru (Lurker, 2005, s. 156) a podle toho i radí v obou radách. V *Nové radě* například radí, že se král nemá unáhlit a mstít, ale nejdříve věci promyslet. To může být narážka na Václavovy výbuchy vzteku a neschopnost se ovládat, což mělo někdy neblahé důsledky (Spěváček, 1986, s. 220). V *Theribulii* také Ludvíkovi radí potlačovat hněv a zlobu a jednat s rozvahou.

---

<sup>17</sup> Z veršů je patrný výsměch týkající se královy internace v roce 1394; mohou také být přímou reakcí na internaci. Králova internace může být důležitá datační informace relativní chronologie ve významu „post quem“.

**Svině/vepř** – v křesťanství se stává symbolem poskvrněného hříšníka, ztělesněním zla (Lurker, 2005, s. 558). V případě *Nové rady* jde o další ironickou radu, kdy svině radí králi dopřát si všeho, co tělo žádá, a nedbat na hřích a hanbu.

(...)

*„což koli tvé tělo žádá,  
daj ve všem vůli životu,  
netbaj nic na čistotu.  
Ve smilstvě skutky šeredné  
jednaj v noci jako ve dne.  
I nechceš-li mieti [zámutku],  
V takovém nečistém skutku,  
bude-liť jej kto viděti,  
jedno se neroď styděti,  
na hřiech ani hanbu tbaje,  
na stav manželský sě neptaje,  
podlé zlé vuóle, žádosti  
zmaš sě, ukálejě sě v zlosti.“*

(...)

(Nová rada, s. 50, v. 1120–1132)

Naopak v *Theribulii* na příkladu špatného chování prasat říká, jak král jednat nemá.

**Hrdlička** – je stejně jako holubice především symbolem míru (Lurker, 2005, s. 156). V *Nové radě* opět zdůrazňuje víru v Boha, kdo ji nemá, skončí v pekle. Jedním z důvodů častého vybízení Václava k víře v Boha mohou být například jeho roztržky s arcibiskupem Janem s Jenštejna. Dalším důvodem může být posvátnost vladařského majestátu dlouhodobě budovaná Karlem IV., která v době Václavovy vlády velmi upadala (Spěváček, 1986, s. 174).

**Zajíc** – folklorně je zobrazován jako bázlivý, býval také symbol plodnosti a času (Lurker, 2005, s. 578). V *Nové radě* radí králi, že se nemá strojit k bitvě, bez odění a meče totiž lépe uteče. Rada může souviset se zajícovou symbolikou – bázlivostí, ale může také působit jako výsměch králi.<sup>18</sup>

---

<sup>18</sup> To je podobně důležitá zmínka jako v pasáži reprezentované husou.

(...)

„Králi, měj se na péči  
a nestroj se k žádněj sěči,  
ale ve všeliké pótce  
bud' jakožto na poskocě.  
Netbaj oděnie ani meče,  
Nebť každý snázě uteče,  
Ktož sě braní nepřěťěží,  
Nerovneť rychlejí běží.“  
(Nová rada, s. 52, v. 1177–1184)

Podle zajícovy rady v *Theribulii* si má král zachovávat důstojnost i v soukromí.

**Beránek** – je pro svou bílou barvu symbolem mírnosti, nevinnosti a čistoty (Becker, 2007, s. 29). V *Nové radě* varuje krále před pýchou, má být pokorný. V *Theribulii* beránek radí králi nebýt zpupný a moc ctižádostivý. Stejně jako v *Nové radě* doporučuje pokoru.

**Kočka** – může symbolizovat ženskost a je spojována s měsícem jakožto noční zvíře (Lurker, 2005, s. 219). S nocí je spojována i v obou radách. V *Nové radě* doporučuje králi mít tajnou stráž a zvědy, kteří budou hlavně v noci hlídat. V *Theribulii* radí zbavit se nočního loupení a vraždění. Rada je určitě na místě, k těmto problémům v zemi docházelo za obou panovníků<sup>19</sup> (Čornej, 2003, 39).

**Pes** – jako symbol věrnosti (Lurker, 2005, s. 374) se také objevuje v obou radách. Králové dostávají radu obklopovat se věrnými lidmi. Na počátku Václavovy vlády stála po jeho boku řada rádců a pomocníků císaře Karla IV. Ti z Václavova okolí však odcházeli a král ve výběru svých pomocníků mnohdy neměl nejlepší ruku (Spěváček, 1986, s. 173). Také měl trvale problémy se svými nejbližšími příbuznými.

**Liška** – jako symbol mazanosti (Lurker, 2005, s. 265) dává v *Nové radě* další ironickou radu. Lichotí králi, že je bez chyb a moudrý, nemá tedy poslouchat rady jiných. Rada působí, jako by se tímto liška králi vysmívala. Václav neměl pověst bezchybného a moudrého panovníka, naopak byl proslulý svými záchvaty zuřivosti (Spěváček, 1986, s. 280).

---

<sup>19</sup> Máme na mysli určité krizové společenské jevy související s porušováním částí Desatera.

*„Žádný královiče,  
však js' ty, největčie hospoda,  
pošel z králového řáda,  
překrásný, a máš předosti,  
nad jinés poznáný v múdrosti,  
aniž máš na sobě vady!  
Protož cožť jest třeba rady,  
by jim se tak chtěl poddati  
a jich rady poslúchati?“  
(...)  
(Nová rada, s. 58, v. 1382–1390)*

V *Theribulii* liška naopak panovníka varuje před lstivostí ostatních na královském dvoře. Ludvík se v komplikované politice příliš nevyznal, nedokázal se orientovat v mocenských ambicích jednotlivých šlechtických skupin (Liška, 2009, s. 39).

**Veverek/veverka** – je v křesťanském středověku kvůli své rychlosti a ohnivě červené barvě symbolem ďábla (Becker, 2007, s. 319). V *Nové radě* dá Lvu další ironickou radu, dokud má král sílu a je zdravý, má dobývat a hromadit poklady.<sup>20</sup>

*(...)  
„Králi poslúchaj té rady  
a hromazd' sobě poklady.  
Mravence měj k příkladu,  
kakoť ten, boje se hladu,  
jsa přemalitékého těla,  
těžké dielo snažně dělá.  
Protož, králi, tobě pravi,  
dokudž jsi v síle a ve zdraví,  
dobývaj pokladov sobě.“  
(...)  
(Nová rada, s. 60, v. 1443–1451)*

Veverka v *Theribulii* radí králi pečovat o svoji pověst a nebýt lakomý.

**Špaček** – v obou promluvách dostává král radu ohledně armády – je důležité ji mít vycvičenou. Touto radou se však Ludvík Jagellonský neřídil, když vytáhl se slabou a nepřipravenou armádou proti vojsku sultána Süleymana v roce 1526 (Liška, 2009, s. 41).

---

<sup>20</sup> Veverkova rada je opakem k radě jelena, který krále varuje před bitvami a válčením. Veverek ho naopak nabádá k dobývání. Můžeme tedy usuzovat, že veverkova rada je ironická.

**Papoušek** – jako křesťanský symbol Mariina panenství (Becker, 2007, s. 210) v *Nové radě* zdůrazňuje důležitost Boha a spasení. V *Theribulii* říká králi, že se nejprve musí pomodlit a vyřešit státní úkoly, teprve potom může jít snídat.

**Opice/Opičák** – v křesťanském středověku ukazuje na různé neřesti, na hříšníka a na ďábla (Lurker, 2005, s. 349). V *Nové radě* je promluva opice další ironickou radou. Král má vyzkoušet všechno možné a neřešit, že tomu nerozumí, protože král rozumí všemu.

(...)  
„Pokus se i o vše řemesla,  
netbaj na to, ačť se zkazí.  
Toť já tobě, králi, razi,  
nerod' nic tbáti na to.  
Ač všichni mají za to,  
že ty k tomu nerozumieš,  
[protož měj ty za to, že vše umieš].“  
(...)  
(Nová rada, s. 64, v. 1560–1566)

V *Theribulii* radí opičák králi, že má občas zažertovat, ale nedotknout se ničí cti a slušnosti.

**Velbloud** – je symbolem pokory a poslušnosti (Becker, 2007, s. 318). Podle *Nové rady* má král pomstít toho, komu se stala nějaká žalost, nebo s ním smutnit. Rada v *Theribulii* je odlišná. Velbloud mluví o válce, ve které si mají všichni pomáhat, a apeluje na krále k udržení řízení celého království v jeho rukou. To může být narážkou na to, že jeho panovnická autorita byla v česko-uherské personální unii však spíše pomyslná, než opravdová. Místo krále vládla v zemích ve skutečnosti domácí aristokracie (Liška, 2009, s. 40).

**Slon** – v křesťanské ikonografii je symbolem cudnosti a síly (Lurker, 2005, s. 463). V *Nové radě* opět zdůrazňuje víru v Boha, dále Václava varuje před lstivými a závistivými lidmi okolo něj, kteří mu nepřejí úspěch. To může odkazovat na Václavovy nejbližší příbuzné, bratra Zikmunda a bratrance Jošta, u kterých král moc podpory neměl.<sup>21</sup> Navíc neváhali použít Václavovy obtíže k prosazování svých zájmů. Slon v *Theribulii* radí Ludvíkovi být nestranný a spravedlivý král.

**Labuť** – je symbol čistoty a světla, ve středověku bývá mnohdy symbolem Krista v souvislosti s jeho posledními slovy na kříži (Lurker, 2005, s. 349). V *Nové radě* je její promluva dlouhá a

---

<sup>21</sup> Nesmíme zapomínat na roli vysoké české šlechty, která byla v opozici ke králi. Výsledkem toho byly dvě královny internace v letech 1394 a 1402. Dalším konfliktem byly také Václavovy letité konflikty s Janem z Jenštejna.

zakončuje celou radu. Králi říká, že má litovat svých hříchů, dojde tak věčné útěchy, boží milosti. V *Theribulii* se rada labutě nachází v první polovině díla. Patří také k delším radám, labuť u Jana Dubravia ukazuje králi důležitost štedrosti – zachovávaní zásad při obdarování.

#### 4.2 Zvířata v Nové radě

Celkem šestnáct zvířat se vyskytuje pouze v prvním díle – v *Nové radě*, z toho dvě jsou bájná zvířata, a to pták Noh a jednorožec. Zvířata, která zde radí, mají častou symboliku v náboženství, ať už pozitivní, nebo negativní. Ve většině těchto rad je kladen velký důraz na zachování víry v Boha a na milost boží.

**Volek** – v protikladu k divokému býkovi je symbolem trpělivosti, obětavosti a poddajnosti (Lurker, 2005, s. 566) a podle toho i radí králi trpělivě zachovat víru v Boha. Dále říká králi, že se nemůže zavděčit všem a po určitém rozhodnutí si má stát za svým. Václav totiž své názory často měnil (Spěváček, 1986, s. 313).

**Vrána** – radí králi kontrolovat své poddané a nejezdit nikam daleko, protože by nemohl kontrolovat hospodářství.

**Čáp** – je symbol starostlivé lásky dětí a rodičů (Lurker, 2005, s. 77). Radí dávat úřady věrným a věřícím. Jak už jsem uvedla výše, Václav se nedokázal obklopit vzdělanými a oddanými rádci jako jeho otec. S tím může souviset tato rada.

**Tetřev** – radí, že jestli chce král žít v klidu, má být v lesích a horách. Ne u pole, aby mohl žít po své vůli.<sup>22</sup>

(...)

*„chceš-li býti bez přiekazy,  
nebývajž tu, kdežť jest lidno,  
ale vždy, kdežť jest úklidno:  
v skalí, v horách, ne u poli!  
Tu budeš živ po své vóli,  
prostřed lesów, ne na kraji,  
tuť se tebe nedoptají.“*

(Nová rada, s. 56, v. 1328–1335)

---

<sup>22</sup> Autor zde může králi vyčítat oblibu v lovech za přítomnosti jeho milců, nezřídka příslušníků nižší šlechty.

**Sova** – v křesťanství je poukazem na bezbožnost a neřesti (Lurker, 2005, s. 475). Jedná se o ironickou radu. Sova radí králi zavírat se v pokoji, když chce mít klid, a potom může dělat vše, co se mu zlíbí. Rada může být opět narážkou na Václavův životní styl.

*„Chceš-li rád pokoj mieti,  
kaž všady pokoj zavřieti,  
...  
když se vešken svět uklidí,  
prostranně beze všech lidí  
v přěpití sděje svú vóli.  
Potom, cožť se líbí koli,  
tu vše učiniš bez studu,  
když lidé při tom nebudú.“*  
(Nová rada, s. 57-58, v. 1361–1376)

**Luňák** – radí králi chovat se rytířsky a být šlechetný.

**Ježek** – symbolizuje různé neřesti, především lakotu a hněv (Lurker, 2005, s. 194). Radí udělat si včas zásoby ve městech a hradech, protože jídlo je potřeba pro každého. Rada může ale být vnímána i ironicky jako poukázání na Václavovu oblibu v hostinách a pití.

*„Což máš svých tvrzí všady,  
tvrdá města, k tomu hrady,  
dobudiž na ně za času,  
Aby měl dosti soli k masu,  
vína, k tomu také chleba  
– tohoť jest každéme třeba –  
i rozličnú k tomu spíži,  
neb když se zima blíží,  
již musíš o tom živ býti,  
nebudeť viec lzě dobyti.“*  
(Nová rada, s. 60, v. 1429–1438)

**Rys** – zdůrazňuje jednotu lidu v rámci společenské hierarchie (každý má dělat svoji práci) a opět důležitost víry.

**Skřivanec** – je symbol spojení nebe a země (Becker, 2007, s. 262). Popisuje, jak je špatně v pekle a krásně v nebi. Radí králi být veselý, i když se všechno nedaří, a nenechat se rozrušit drobnostmi.



**Bobr** – radí králi, aby se rád myl v lázni<sup>23</sup> – zachoval čistotu.

*„Vždy se rád mej v lázni,  
v teplé vanně se kochaje,  
všeho jiného netbaje.  
Tak měj svůj život vždy biele,  
nad to čistotu v svém těle  
zachovaj, ať se nečerní,  
od smilstvie necné poškvvrny.“  
(...)  
(Nová rada, s. 66, v. 1636–1642)*

Bobrovou další ironickou radou je stavět tvrze a hrady ze dříví.<sup>24</sup> Král nemá dbát na to, že stavba není pevná.

*(...)  
„Poslúchaj, králi, mé rady,  
stavěj sobě tvrze i hrady,  
vše dřievím a bez kamenie,  
netbaj, ačť i pevno nenie,  
a to v dole, bliz u vody.  
Nevaž sobě nic té škody,  
Ač se zruší a rozplyne:  
uděláš pak opět jiné.“  
(Nová rada, s. 66, v. 1643–1650)*

**Vlaštovice** – je poslem jara. Ve středověku lidé věřili, že svým mláďatům dává zrak šťávou byliny zvané vlaštovičník – analogicky doufali, že Bůh při posledním soudu umožní mrtvým, aby opět viděli (Lurker, 2005, s. 564). Radí králi, že pokud chce pevný dům, nemá ho stavět ze dřeva, ale na dobrém základu<sup>25</sup> a nechat si poradit od moudrých lidí.

**Kolčava** – říká, že i malí lidé mohou být silní a chytří, král nemá soudit podle postavy.

**Slavík** – v křesťanství je symbolem nebeské touhy (Lurker, 2005, s. 462). Král má poslouchat zpěv ptáků a hudbu.

---

<sup>23</sup> Vyjádření můžeme opět chápat jako ironii. V některých rukopisech (Krása, 1974) pocházejících z Václavovy doby nacházíme iluminace znázorňující obnaženého krále Václava opečovávaného spoře oděnými lazebnicemi.

<sup>24</sup> Doporučení stavět hrad ze dříví může souviset s výsměchem panovníkovi.

<sup>25</sup> Hned po bobrově radě následuje rada vlaštovice. Ta bobrovu ironickou radu o stavění ze dříví vyvrací a král tak dostává další moudrou radu.

**Sýkora** – říká, že lakomci jsou hloupí, ale chudí jsou rozumní a skromní. Chudí jsou bohatí i bez zboží – mají milost boží.<sup>26</sup>

**Noh (pták)** – je prvním z bájných zvířat – s okřídleným lvím tělem, orlí hlavou a pařáty. Je symbolem Krista, symbolem nanebevstoupení a vzkříšení (Lurker, 2005, s. 142). Král nemá věřit nepříteli, kterého přemůže (nevěřit planým slibům).

**Jednorožec** – je dalším bájným zvířetem a jednou z nejrozšířenějších bájných bytostí dávnověku. Jako symbol čistoty a cudnosti se stal mariánským symbolem. (Lurker, 2005, s. 193) Radí střežit čistotu těla i mysli, panovník tak bude mít Ježíše vždy při sobě.

#### 4.3 Zvířata v *Theribulii*

Z rad v *Theribulii* je patrné humanistické zaměření autora. Rady ohledně víry se sice vyskytují, jsou však většinou upozaděny, autor se více zajímá o světské záležitosti.<sup>27</sup> Řeší například problémy politické. Zvířat radících pouze v *Theribulii* je celkem dvacet a na rozdíl od *Nové rady* se v jejich promluvách nevyskytuje žádná ironie.

**Ibis** – radí králi nechybovat (veřejně ani v soukromí), protože i čin spáchaný potají vyjde najevo. Radí mu bojovat proti pomluvám a doporučuje se vyvarovat nevhodných slov a nevhodného smíchu.

**Tygr** – je symbol síly a divokosti (Becker, 2007, s. 306). Říká, že král by měl dodržet všechny smlouvy a dohody, včetně slibů. Také by neměl zasahovat do práv víry.

**Fénix** – je bájná bytost orientálního původu. Později se zobrazoval jako znovuzrozený z ohně a dával se do souvislosti s obětí a zmrtvýchvstáním Krista (Lurker, 2005, s. 128). Fénix jako pták s náboženskou tematikou dává králi nejprve radu týkající se víry. Podle něj by měl král brzo vstávat a nejdříve se hned pomodlit. Potom už se má ale věnovat správě státu, království a poradám. Zdůrazňuje panovníkovi, že má mít jako rádce osoby duchovní, ale i světské, protože

---

<sup>26</sup> Určování vlastností ve středověku mělo svá specifika, příkladem mohou být *biblia pauperum* (bible chudých). Jednalo se o nesmírně nákladné obrázkové bible, které nepochybně nebyly určeny chudině, ale lidem „chudých duchem“ – vzděláním (*Velislavova bible, Liber depictus*).

<sup>27</sup> Dochází ke zvláštnímu autorskému paradoxu – olomoucký biskup akcentuje světské záležitosti před náboženskými, což můžeme považovat za jeden z projevů jeho humanistické duše.

oba stavy jsou si rovny. Král si má své rádce vybírat pečlivě, také dostává varování před úplatky a snahou po zisku.

**Buvol** – je symbol mírumilovnosti a dobromyslné síly (Becker, 2007, s 36). Radí králi být šlechetný, protože šlechetnost přibližuje Bohu. Pokud je nutno trestat, má to provést důsledně a pečlivě. Krále také varuje, aby se při tomto jednání neřídil jen svými smysly.

**Tele** – radí králi být pohostinný a odkazuje na pohostinnost krále Vladislava, Ludvíkova otce.

**Datel** – je v křesťanství chápán jako symbol neustávající modlitby (Lurker, 2005, s. 85). Králi však radu týkající se víry nedává, ale radí králi být velkorysý a štedrý. Také by měl budovat hrady, mosty a kostely.

**Straka** – byla v antice pokládána za symbol upovídání. V křesťanské ikonografii straka odkazuje většinou ke zlu, k něčemu neblahému a smrtonosnému. Pokud by promlouvala v *Nové radě*, očekávali bychom od ní nejspíše radu ironickou, jako je tomu u dalších zvířat s podobnou negativní symbolikou. Straka však panovníka před svými negativními vlastnostmi varuje. Radí mu trestat donašeče a nenaslouchat lichotníkům.<sup>28</sup>

**Ovečka** – v promluvě navazuje svou radou na holuba (souhlasí s ním), ten je však zařazen už v první části rozboru rad (objevil se v *Nové radě* i v *Theribulii*). Dále radí králi vyvarovat se výroků tyranů – má jimi pohrdat.

**Drozd** – radí králi být trpělivý vůči pomluvám a nebýt příliš slídívý.

**Býk** – je nositelem životní síly a zprostředkovatelem živé vody (Lurker, 2005, s. 70–71). Král má podle něj vystupovat klidně, důstojně a být důsledný. Také nemá nic činit lstivě, podvádět a lhát.

**Bažant** – podle něj je třeba stýkat se s dobrými lidmi – mravnými, šlechetnými.

**Mul** – radí králi vyhýbat se velkému pití, vždy má být střízlivý.

**Havran** – je v křesťanské ikonografii symbolem lakoty nebo hříšného člověka (Lurker, 2005, s. 145). Král by měl podle něj myslet na budoucnost a na neštěstí, které můžeme předvídat.

---

<sup>28</sup> Stejný princip rady, tedy že zvíře varuje panovníka před svým chováním nebo negativními vlastnostmi, zde není využit poprvé. V *Theribulii* se už objevil například u medvěda nebo vlka. V *Nové radě* dávalo vždy stejné zvíře ironickou radu.

**Skorec**<sup>29</sup> – popisuje, jak se má panovník zachovat při dobytí města – bez krutosti a zbytečného násilí.

**pták Králíček**<sup>30</sup> – králi říká, že mu otec připravil snadnou a příhodnou cestu pro panování, měl by tedy dát přednost míru před válkou. Války se podle něj mají podstupovat pro veřejné blaho.

**Chocholouš**<sup>31</sup> – říká, že král má chtít, aby v království bylo jediné náboženství. Stěžuje si na množství náboženských skupin v Českém království. Kdyby je chtěl chocholouš všechny vyjmenovat a vysvětlit obsah jejich učení, uplynul by den i noc. Církve se v jagellonském věku snažily upevnit a rozšířit svůj monopol na systém interpretace světa i člověka a náboženství využívaly jako ideologii (Macek, 2001, s. 32). Chocholouš kritizuje nestálost víry a obává se, že náboženské rozpory povedou k zániku království.

**Jeřábek**<sup>32</sup> – doporučuje králi chovat se vůči služebnictvu lidsky.

**Kamzík** – říká králi, že má být milován v celém svém paláci, ne být oddán jen jednomu člověku. Také má být lidský a laskavý.

**Plameňák** – panovníkovi radí naučit se poznat svou povahu a dát si pozor na její špatné rysy.

**Tur** – popisuje vlastnosti krále, který je skutečně šťastný a lze ho zvat křesťanským vladařem.

---

<sup>29</sup> Skorec je středně velký pták z čeledi skorcovitých. Vyskytuje se u rychle tekoucí čisté vody (Jürgen a kol., 2002, s. 220).

<sup>30</sup> Králíček je nejmenší evropský pták, který se vyskytuje především ve smíšených lesích (Jürgen a kol., 2002, s. 194).

<sup>31</sup> Chocholouš je malý zpěvný pták s výraznou chocholkou, vyskytující se především ve stepních oblastech (Jürgen a kol., 2002, s. 166).

<sup>32</sup> Jeřábek je hrabavý pták s nenápadně hnědým zbarvením (Jürgen a kol., 2002, s. 146).

## ZÁVĚR

V této práci jsem se věnovala studiu dvou primárních textů, které od sebe dělí skoro dvě staletí – *Nové rady* Smila Flašky z Pardubic a *Theribulie* Jana Dubravia. Po přečtení obou textů mohu i já tvrdit, že *Theribulia* není pouze latinským překladem Smilovy *Nové rady*. Abych obě díla co nejlépe interpretovala, zaměřila jsem se nejprve na kulturní a historický kontext.

V *Nové radě* se ukazuje velmi ostrá kritika ze strany Smila Flašky, který vystupoval proti králi později jako člen panské jednoty. V radě převažují mravní a zbožné rady. Důležitost víry v Boha je v díle velmi často zdůrazňována (například u orla, levharta, hrdličky, papouška nebo labutě a u bájných zvířat – ptáka Noha a jednorožce) a byla velmi důležitá i v době vzniku díla. Nejčastěji je kritizován Václavův životní styl – hostiny, přílišné pití (rada medvěda, husy, sovy, ježka, bobra nebo svině). Další kritika směřuje na špatné rádce, kterými se Václav nezřídka obklopoval. Tento problém zdůrazňuje třeba pes. V celé radě se velmi často objevuje ironie, kterou jsem zkoumala více do hloubky. V některých radách je ironie velmi jasná, například u medvěda, vlka, supy, páva nebo u husy. Někdy zachází až k výsměchu králi, například co se týče jeho internace. V některých radách se může jednat o ironii, ale také nemusí, jako je tomu například u rady koně.

V *Theribulii* je stejně jako v *Nové radě* samozřejmě uplatněna alegorie. Dílo ale vzniklo v jiné době, některé problémy se tedy stávají neaktuální, naopak se objevují problémy nové, vztahující se k dané historické etapě. V díle se však neobjevuje ironie, můžeme ho tedy opravdu vnímat jako radu (ne kritiku) pro nově nastupujícího mladého krále Ludvíka Jagellonského. I když se někde objevuje silnější výstraha (například před válkou u rady jelena), Dubravius Ludvíka nekritizoval. Nemusel tedy už politické zaměření svého díla skrývat. Kritiku si ve svém díle mohl dovolit jen Smil, jelikož bylo napsáno až po několika letech Václavovy vlády a projevil se už jeho negativní vlastnosti. Ludvík dostává praktické rady týkající se soukromého života (rada beránka, slona nebo býka) a řízení státu (rada jeřábka, kočky nebo fénixe), nejvyšší počet rad se týká vztahu panovníka k poddaným. Tento vztah je řešen například v radě sokola, kohouta nebo jeřábka. Další odlišností *Theribulie* od *Nové rady* je to, že v Dubraviově díle se hojně vyskytují odkazy na učení antických filozofů nebo příklady ze života různých významných osobností. Dubravius tu tedy uplatnil své humanistické smýšlení. Za další rys humanismu můžeme v díle považovat to, že rady týkající se víry se nevyskytují tolik

jako v *Nové radě*. Jsou méně časté a víra v Boha není tolik zdůrazňována, Dubravius dává přednost světským záležitostem. Dalším důvodem této změny může být také počet různých náboženských konfesí na našem území po husitských válkách.

Obě uvedená díla jsou podle mě velmi významným a jedinečným historickým pramenem, protože po jejich důkladném rozboru ukazují na velmi složitou problematiku doby svého vzniku. Odkazují k největším problémům tehdejší společnosti a můžeme se lépe seznámit s názory tehdejších obyvatel – v našem případě významných osobností doby.

## RESUMÉ

This bachelor thesis deals with comparison of two allegorical poems – Nová rada written by Smil Flaška from Pardubice and Latin Theriobulia by Jan Dubravius. The main objective of this thesis is to find similarities and differences between these two poems which were supposed to enlighten two young kings. If there are any differences, they will be explained, because both poems were written in different historical periods with different cultural influences.

In Nová rada Smil Flaška used strong criticism against the king. Many advices emphasize faith in God. There is often used irony which sometimes escalates into ridicule of the king.

When Theriobulia was written, some advices were already not up to date. For example advices related to faith. Dubravius as a humanist prefer secular matters. But different problems apperared. In this poem there is no irony. We can see it as a real advice (not as a criticism) for a newly announced king. He receive practical advices related to private life, govern of the country, or a relationship between the ruler and his people.

## POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

- BARTOŠ, František Michálek. *Poslední Lucemburkové v Čechách*. Praha: Pokrok, 1940. 79 s.
- BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Vyd. 2. Přeložil Petr PATOČKA. Praha: Portál, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7367-284-3.
- ČAPEK, Jan Blahoslav. *Alegorie Nové rady a Theriobulie*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1937. 51 s.
- ČORNEJ, Petr. *Dějiny českých zemí*. 3. vyd. Praha: Fragment, 2003. 127 s. ISBN 80-7200-760-2.
- DUBRAVIUS, Jan – PETRŮ, Eduard – HORNA, Miroslav, ed. *Theriobulia: rada zvířat*. Praha: Academia, 1983. Památky staré literatury české (Academia). 206 s.
- FLAŠKA, Smil z Pardubic. *Nová rada*. Praha: Orbis, 1950. 102 s.
- FORST, Vladimír, *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1. A-G. Praha: Academia, 1985. 900 s. ISBN 80-200-0797-0.
- HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Bohuslav – MARTÍNEK, Jan. *Carmina selecta*. Praha: Aula, 1996. 184 s. ISBN 80-901626-5-7.
- JANOUŠEK, Jan – KUŤÁKOVÁ, Eva – VIDMANOVÁ, Anežka. *Slovník latinských spisovatelů*. Praha: Leda, 2004. 671 s. ISBN 80-7335-042-4.
- JUŘÍK, Pavel. *Kolowratové: věrně a stále*. Praha: Knižní klub, 2016. 151 s. ISBN 978-80-242-5163-9.
- KRÁSA, Josef. *Rukopisy Václava IV*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1974. 306 s.
- KYZOUROVÁ, Ivana, ed. *Básník a král: Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*. Praha: Kant, 2007. 172 s. ISBN 978-80-86970-29-5.
- LIŠKA, Vladimír. *Vládci českých zemí*. Praha: XYZ, 2009. 235 s. ISBN 978-80-7388-195-5.
- LURKER, Manfred. *Slovník symbolů*. V Praze: Knižní klub, 2005. Universum (Knižní klub). 614 s. ISBN 80-242-1588-8.
- MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*. Praha: Academia, 1992. 342 s. ISBN 80-200-0300-2.



MACEK, Josef. *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha: Argo, 2001. Každodenní život. 488 s. ISBN 80-7203-265-8.

NICOLAI, Jürgen – SINGER, Detlef – WOTHE, Konrad. *Ptáci: praktická příručka k určování evropských a našich ptáků*. Praha: Slovart, 2002. Kapesní atlas. ISBN 80-7209-388-6.

PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 422 s. ISBN 80-7182-124-1.

PETRŮ, Eduard. *Zašifrovaná skutečnost: deset otázek a odpovědí na obranu literární medievalistiky*. Ostrava: Profil, 1972. 162 s.

SKUTIL, Jan. *Jan Dubravius: Biskup, státník, ekonom a literát*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1992. 64 s.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. 1361-1419: k předpokladům husitské revoluce*. Praha: Svoboda, 1986. Členská knihnice (Svoboda). 773 s.

VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. 468 s. ISBN 22-141-84.